



تربیت «طلاب اقتصاددان» برای مدل سازی اقتصادی

گفت و گو با حجت الاسلام و المسلمین دکتر محمد رجائی
نماینده مردم گناباد در مجلس شورای اسلامی



حجت الاسلام والمسلمین دکتر محمد رجائی، گرچه مقدمات را در حوزه مشهد گذرانده است، اما از سال ۶۲ در حوزه علمیه قم حضور دارد و البته دکترای اقتصاد نظری را هم از دانشگاه دورهام انگلیس اخذ کرده است. او سال ها به عنوان عضو هیئت علمی مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره) مشغول فعالیت بوده و در انتخابات اخیر مجلس شورای اسلامی، نمایندگی مردم گناباد و بجنستان را بر عهده گرفته است. با او از الزامات نظام سازی اقتصاد اسلامی سخن گفته ایم.

اگر شما چه نسبتی بین فقه و حوزه علمیه با اقتصاد اسلامی ترسیم می کنید؟

وقتی از اقتصاد اسلامی سخن می گوئیم، باید بین نظام اقتصادی و علم اقتصاد تفکیک کنیم؛ چون علم اقتصاد اسلامی هم قابل طرح است. نظام اقتصادی، باید با و نبایدها را مطرح می کند و در نظام اقتصادی اسلام، فقه مسائلی چون تولید، حق مالکیت، توزیع درآمد و ثروت، حقوق کارگر و کارفرما و غیره بحث و بررسی می شود. علم اقتصاد هم در واقع عمل کرد نظام اقتصادی و رفتار اقتصادی مردم است. آنچه به عنوان وظیفه و مسئولیت اولیه از حوزه های علمیه انتظار می رود، تدوین نظام اقتصاد اسلامی است. حوزه و روحانیت فعالیت هایی در این رابطه انجام داده و کتب زیادی نوشته اند که شاید معروف ترین و بهترین آن ها کتاب «اقتصادنا»ی شهید صدر است که ده ها سال قبل نوشته شده است و همچنان به عنوان کتابی مرجع، استفاده می شود.

آیا حوزه وظیفه های فرا تر از تدوین نظام اقتصادی هم دارد؟

پایه سازی نظام اقتصادی در جامعه، به مدل سازی و الگوسازی نیاز دارد که این کار تنها از کسانی بر می آید که اقتصاد روز را آموخته باشند. برای این منظور در ابتدای انقلاب، دفتر همکاری حوزه و دانشگاه توسط عده ای از استادان حوزه و دانشگاه در قم تشکیل و ضمن بحث و تبادل نظر، جزواتی هم تدوین شد که در نوع خودش خیلی خوب بود؛ اما به زودی متوجه شدند که زبان مشترک قابل فهمی برای طرفین وجود ندارد! اصطلاحات فقهی حقوقی حوزوی و اصطلاحات اقتصادی دانشگاهی برای طرفین روشن نبود. بنابراین به این نتیجه

خوبی که انجام داده، از هدفی که برایش شکل گرفته تا حدودی دور شده است.

آیا می توان نظام اقتصادی اسلام را بدون ارتباط با واقعیات بیرونی تدوین کرد؟

نظام اقتصادی در واقع باید با و نبایدها و اصول کلی اسلام است که باید بر رفتار اقتصادی فرد و جامعه حاکم باشد. اما هنر اقتصاددان مسلمان این است که واقعیت اقتصاد را بر اساس آن باید با و نبایدها شکل دهد؛ یعنی اقتصاد پوزیتیو یا اثباتی را در چارچوب اقتصاد نورماتیو یا دستوری بر خاسته از مکتب اسلام شکل دهد. بنابراین ما می توانیم نظام اقتصادی اسلام را با صرف نظر از واقعیت های اجتماعی و بر مبنای آموزه های دینی تدوین کنیم؛ اما برای عملیاتی کردن این نظام، باید متناسب با واقعیت های اجتماعی، مدل سازی و تلاش کنیم قابلیت اجرایی پیدا کند.

حوزه توان و ظرفیت این مدل سازی را هم دارد؟

بله... البته حوزه برای انجام این کار باید نیروهای خاصی را تربیت می کرد که در کنار دروس حوزوی، دروس دانشگاهی را هم می خواندند؛ بنابراین باید از نیروهای موجود، بیشتر استفاده شود و گروهی که تربیت شده اند، از تمرکز بر بانک داری اسلامی به سمت مدل سازی اقتصاد اسلامی گرایش پیدا کنند.

آیا این کار در ساختارهای حوزه قابل انجام است؟

به مؤسسات آموزشی پژوهشی نیاز داریم که هم متناسب به حوزه باشند و هم وزارت علوم و در واقع دو جنبه تین باشند.

برای رونق مباحث اقتصادی در حوزه علمیه چه نگرش هایی باید ایجاد شود؟

اولین چیزی که در حوزه باید به آن توجه شود، این است که امروز در کشور مانظامی

به نام اسلام پایه گذاری شده که مبتنی بر آموزه های دینی است و مردم انتظار دارند که مسائل دینی در همه جنبه های زندگی و از جمله اقتصاد، حاکمیت داشته باشد. برای اقامه اقتصاد اسلامی در جامعه و چشاندن شیرینی عدالت اقتصادی به مردم و رفع محرومیت از آنان، باید آموزه های دینی را عملیاتی کنیم و بدین منظور حوزه و دانشگاه همانند دو بال باید به کمک هم بیایند تا بتوانند اقتصاد اسلامی را عملیاتی کنند.

حوزه برای رسیدن به این هدف، چه الزامات آموزشی و تربیتی دارد؟

برنامه ها باید به گونه ای تنظیم شود که طلاب علاقه مند، هم دروس حوزوی را بخوانند و هم دروس دانشگاهی را؛ یا مؤسسات و دانشگاه هایی تشکیل شود تا ضمن پذیرش طلاب فاضل، دروس مربوطه را به آن ها آموزش دهند.

مباحث اقتصادی فقه که در حوزه ها تدریس می شود، چقدر تکافوی این هدف را می کند؟

این دروس، تنها برای چارچوب های نظام اقتصادی مناسب است و به صورت سنتی، تنها می تواند خمیرمایه های تنظیم نظام و مکتب اقتصادی اسلام را تبیین کند؛ اما کافی نیست و لازم است منقح تر شود. برای مدل سازی اقتصادی نیز، طلبه هایی که به رشته های اقتصادی علاقه مند هستند، باید در کنار دروس حوزوی، به دروس دانشگاهی ورود پیدا کنند.

در این زمینه چه اقتضائات جغرافیایی بر حوزه های علمیه هر منطقه، به ویژه خراسان حاکم است؟

مسائل علمی به طور عموم منطقه ای نیست و برای رسیدن به این کارکرد باید ملزومات آن ایجاد شود. در حوزه علمیه خراسان تا جایی که اطلاع دارم، دانشگاه علوم اسلامی رضوی قدری در بحث اقتصاد ورود پیدا کرده است و دفتر تبلیغات حوزه علمیه خراسان هم در این رابطه گروه علمی دارند؛ این ها زمینه های خوبی است تا با توجه به امکانات و نیروها، به صورت جدی تری فعالیت کنند.